

Bu nevi kaynaşmalarla hâsıl olan sözlerin vurguları da sâbittir: *kimse* (*kim + ise*), *işte* (*oş veya iş + da*) v. s. Attribut şeklinde yapılan yer sözleri *orada, oraya, burâda* v. s. 'de bir çok gramerler dâimâ ilk hecenin vurgulu olduğunu söylerler. Mamâfih sâbit vurgulu bâzı söz ve şekiller, serbest vurgulu olmak temayülünü gösterirler. Meselâ vurgusuz olan bir son hece bir enklitikon önünde vurgulanır: *böylédür* v. s. *efendilerim, İtalyadâ*, ahenk dolayısı ile, vurgulu olan iki heceden hangisinin daha kuvvetli vurgu taşıdığı anlaşılamamaktadır.

Bütün bunlardan bir neticeye varılmak istenirse, türkçede baskı vurgusunun, fonologya bakımından, serbest olduğunu kabul etmek lâzımdır. Biricik umumî vurgu kaidesi bâzı söz ve partikellerin çok defa veya dâimâ vurgusuz oldukları ve bu hâllerde bunların önündeki sözün normal şekilde son hecesinin vurgulu olduğudur.

Bir çok türkçe gramercilerin türkçede vurguyu son hecede göstermelerinin sebebi, müellifçe, şudur: baskı vurgusu ile ton vurgusu karıştırılmıştır. Mamâfih bu ton vurgusunun da, bilhassa cümle sonunda, yerini hemen dâimâ muhafaza etmesine rağmen, yerinin kat'î olmadığını ve heyecana tâbi olduğunu zannetmektedir.

Fonologya mânasında bir dilin vurgusuz olabileceğine moğulca güzel bir misâl teşkil eder. Bu dilde en çok birinci hece vurgulu olmakla beraber, bu vurgu istenildiği gibi yerini değiştirebilir.

Vurgu ile türkçede meselâ bir sözün eski kaynaşık bir sözden gelip gelmediğini tâyin etmek imkânı vardır. Buna göre, eski türkçedeki zarf eki *-di* (msl. *şimdi* 'de olduğu gibi) aslında bir enklitikon, fakat buna mukabil, isim tasrif eklerinin çoğu hakikî ektir.

Nihayet bu vurgu meselesinin umumî dil bilgisi bakımından da ehemmiyeti tebarüz ettirilmiştir.

M. Mansuroğlu

TÜRKÇE KİTÂBELER

K. Grönbech, *Turkish Inscriptions from Inner Mongolia (Monumenta Serica, Journ of Orient. Stud. of the Catholie Unıvers. of Pekiney, IV, 1. cüz, 1939, s. 305—308).*

Son zamanlarda Moğulistan'da bir takım orta zaman ziraf sahaları keşfedilmişti. Bunların kat'î hudutlarını tâyin etmek, şimdilik, imkânsızdır. Yalnız buralarda çok miktarda sūryanî yazısı ile nasturî mezar kitâbeleri bulunmuş ve bunlar Marco Polo'nun Tenduc'ta yaşadığını

söylediği onggutlara atfedilmişti. Onggutların türk oldukları ileri sürülmüştü. Bu mezar kitâbeleri ile, bunun sarih delili ortaya çıkmıştır.

Bu kitâbelerin pek azı Grönbech'in eline geçebilmiştir. Bu yüzden, müellif, zâten birer satırdan ibaret olan bu yazıların neşrini sonraya bırakarak, şimdilik kısaca üzerlerinde durmaktadır. Bunlar aynı mecmuada (levha VIII, b), Martin'in neşrettiği kitâbedeki şekle uymaktadır: *bu qwra ... ning ol* „bu kabir ... nindir“. Kitâbenin imlâsı Yedisu (Semireçye) türkçe-süryânî kitâbelelerinin¹ aynıdır. Adların okunuşunun daha sonraya bırakan müellif, şimdilik, *bu* ve *ol* ile genitif eki *-ning* üzerinde durmakta ve cümledeki söz sıralanmasının türkçeye uyduğunu kaydetmektedir. şive hususiyetleri hakkında bu kadarlık bilgi ile bir şey söylenemeyeceğini ilâve ettikten sonra, *ol*'un bağ (kopula) olarak kullanılmasına işaret ile, aynı cümlenin çok tekrarlandığı Yedisu kitâbelelerinde, *ol* yerine, *turur* (hattâ *-tur*) bulunduğunu söylemektedir. Bu bakımdan onggutların dilini batı şivelerinden ziyâde, o devrin uygurcasına yakın buluyor. Bu keşfin şimdiki hâlde ehemmiyeti onggutların, veya hiç değilse, içlerindeki hâkim zümrenin, türkçe konuşmasıdır.

Bu yazı basıma verilirken, Prof. Saeki'nin nasturî mezar taşlarından üç kitâbenin okunuşunu hâvi makalesi gelmiştir.² Bunlardan biri, tesadüfen, yukarıda bahsı geçen (levha VIII, b) kitâbedir. Transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir: *Pū Khabira Surta Koshtanz si, Amen* „bu Surta Koshtanz'ın kabri (dir), amin“. Prof. Saeki'ye göre, *si* burada başlı başma bir söz hâlinde görülen türkçe bir genitif ekidir. Sonra, *Surta Koshtanz*'m takriben 1305 'te ölen bir çinli olduğunu söyleyerek, kitâbenin takribi tarihini tâyin etmiştir.

Grönbech'e göre ise, *Khabire* süryânî harflerinin yanlış tefsiri ile meydana gelmiş olup, doğrusu *qwra* 'dır. *Koshtanz* sözü her hâlde doğrudur; buna mukabil *Surta*, muhakkak surette, yanlıştır. Fakat *Koshtanz* adı da Yedisu kitâbelelerinde yalnız kadın adı olarak geçer. Cümlenin sonu ise, ancak *ning ol* okunabilir.

M. Mansuroğlu

¹ D. Chwolson, *Syrisch-nestorianische Grabinschriften aus Samirj tschie*, Petersburg, 1890; *ayn. esr.*, Neue Folge, 1897.

² *Tôhō Gakuhō* (Tokyo, 1939, nr. 9)